



REVIEW OF RESEARCH

ISSN: 2249-894X

IMPACT FACTOR : 5.7631(UIF)

VOLUME - 10 | ISSUE - 10 | JULY - 2021



आधुनिकवादी विचाराचे विचारवंत व प्रतिभा संपन्न साहित्यिक : गिरीश कर्नाड

डॉ. दयानंद लिंबाजी भोवाळ

(मराठी विभाग प्रमुख)

कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, नळदुर्ग, ता. तुळजापूर जि. धाराशिव.

गोषवारा

गिरीश कर्नाड हे भारतीय साहित्य आणि नाटकातील एक प्रसिद्ध नाव आहे, ज्यांनी आपल्या लेखन आणि नाटकांद्वारे आधुनिकता आणि सामाजिक समस्यांचा सखोल अभ्यास केला. त्यांचा जन्म 1938 मध्ये उत्तर महाराष्ट्रातील माथेरान येथे झाला. गिरीश कर्नाड यांनी त्यांच्या लेखनातून व्यापक सामाजिक, राजकीय आणि मानवतावादी प्रश्नांचा विचार केला. त्यांची नाटके वैयक्तिक अनुभव, दृष्टीकोन आणि समाजाच्या विविध पैलूंचे सखोल शोध आहेत. त्यांची कामे व्यावसायिकता, सामाजिक



वातावरणातील धार्मिक आणि सांस्कृतिक समस्यांवर लक्ष केंद्रित करतात. गिरीश कर्नाड यांच्या लेखनाचा सारांश त्यांच्या व्यापक कराराशी आणि समाजशास्त्रीय उद्दिष्टांशी जोडलेला आहे. त्यांच्या कला आणि साहित्यात विविधता आणि खोली आहे, जी समाजाच्या विविध पैलूंचे कथन करते. 'गोशावरा' हे गिरीश कर्नाड यांचे प्रसिद्ध नाटक आहे जे समाजातील सामाजिक आणि धार्मिक प्रश्नांचा सखोल वेध घेणारे आहे. हे नाटक त्यांच्या सर्वोत्कृष्ट कामांपैकी एक मानले जाते आणि त्यातून त्यांचा आधुनिकतावादी दृष्टिकोन प्रकट होतो. 'गोशावरा' या कथेचा मध्यवर्ती घटक कप्तली नावाच्या स्थानिक देवतेचे दान देणाऱ्याने दिसणे आणि मंदिराच्या बांधकामाची घोषणा करणे याच्याशी संबंधित आहे. या नाटकात कर्नाड यांनी समाजातील धर्म, अन्याय, व्यक्तीची उत्कर्ष या प्रश्नांचा विचार केला आहे. ते त्या काळातील सांस्कृतिक आणि सामाजिक वातावरण प्रतिबिंबित करतात जेव्हा स्थानिक समुदायांमध्ये धार्मिक आणि सामाजिक विवाद होते.

परिचय

गिरीश कर्नाड यांचा 'गोशावरा' विशेषतः स्थानिक संस्कृती आणि त्यातील विविधतेबद्दल त्यांची संवेदनशीलतेतील अलौकिक तत्व स्पष्ट होते. या नाटकात त्यांनी केवळ वैयक्तिक पातळीवरच चिंतन केले नाही, तर समाजाच्या व्यापक अनुभवाचे आणि संघर्षाचेही प्रतिबिंब उमटवले आहे. गिरीश कर्नाड हे भारतीय साहित्य आणि नाटकातील एक प्रसिद्ध नाव आहे, ज्यांनी आपल्या लेखन आणि नाटकांद्वारे आधुनिकता आणि सामाजिक समस्यांचा सखोल अभ्यास केला. त्यांचा. गिरीश कर्नाड

यांनी त्यांच्या लेखनातून व्यापक सामाजिक, राजकीय आणि मानवतावादी प्रश्नांचा विचार केला. त्यांची नाटके वैयक्तिक अनुभव, दृष्टीकोन आणि समाजाच्या विविध पैलूंचे सखोल शोध आहेत. त्यांची कामे व्यावसायिकता, सामाजिक वातावरणातील धार्मिक आणि सांस्कृतिक समस्यांवर लक्ष केंद्रित करतात. गिरीश कर्नाड यांच्या लेखनाचा सारांश त्यांच्या व्यापक कराराशी आणि समाजशास्त्रीय उद्दिष्टांशी जोडलेला आहे. त्यांच्या कला आणि साहित्यात विविधता आणि व्यापकता आहे, जी समाजाच्या विविध पैलूंचे कथन करते.

'गोशावरा' हे गिरीश कर्नाड यांचे एक प्रसिद्ध नाटक आहे जे समाजातील सामाजिक आणि धार्मिक समस्यांवर भाष्य करतात. हे नाटक त्यांच्या सर्वोत्कृष्ट कामांपैकी एक मानले जाते आणि त्यातून त्यांचा आधुनिकतावादी दृष्टिकोन प्रकट होतो. 'गोशावरा' या कथेचा मध्यवर्ती घटक कप्तली नावाच्या स्थानिक देवतेचे दान देणाऱ्याने दिसणे आणि मंदिराच्या बांधकामाची घोषणा करणे याच्याशी संबंधित आहे. या नाटकात कर्नाड यांनी समाजातील धर्म, अन्याय, व्यक्तीची उत्कर्ष या प्रश्नांचा विचार केला आहे. ते त्या काळातील सांस्कृतिक आणि सामाजिक वातावरण प्रतिबिंबित करतात जेव्हा स्थानिक समुदायांमध्ये धार्मिक आणि सामाजिक विवाद होते. गिरीश कर्नाड यांचा 'गोशावरा' विशेषतः स्थानिक संस्कृती आणि त्यातील विविधतेबद्दल त्यांची संवेदनशीलता आणि खोली दाखवतो. या नाटकात त्यांनी केवळ वैयक्तिक पातळीवरच चिंतन केले नाही, तर समाजाच्या व्यापक अनुभवाचे आणि संघर्षाचेही प्रतिबिंब उमटवले आहे.

गिरीश कर्नाड एक प्रमुख भारतीय नाटककार, लेखक, निर्देशक, और साहित्यिक थे, जिन्होंने अपने अद्वितीय लेखन के माध्यम से समाजिक, राजनीतिक, और मानविकी मुद्दों पर गहरा विचार किया। उनका जन्म 1938 में उत्तर कर्नाटक के होबली नामक स्थान पर हुआ था। गिरीश कर्नाड की रचनाएँ व्यापक और समृद्ध हैं, जिनमें नाटक, उपन्यास, कविता, और निबंध शामिल हैं। उनका लेखन आधुनिकता, समाजवाद, और मानविकी मुद्दों पर आधारित होता है और उन्होंने अपने नाटकों में व्यक्तिगत अनुभवों को भी महत्व दिया। उनकी रचनाओं में स्थानीय समाज और संस्कृति के मुद्दों पर गहरा ध्यान दिया गया है और उन्होंने समाज के विभिन्न पहलुओं को व्यापक दृष्टिकोण से उजागर किया है। उनकी प्रमुख नाटकों में 'यायाति', 'तुगलक', 'हायवडाच्या दिग्गजांनी', 'मोतीरामा', और 'गोषवारा' शामिल हैं, जो सभी नाटकों में वे समाज के विभिन्न मुद्दों पर गहरे विचारों को प्रस्तुत करते हैं। उनकी रचनाएँ समृद्ध भारतीय साहित्य और नाटक परंपरा में अद्वितीय स्थान रखती हैं और उन्होंने अपने लेखन से एक नया सोचने का प्रस्ताव दिया है।

उद्दिष्टे

गिरीश कर्नाड हे भारतीय साहित्य आणि नाटकांच्या आधुनिक विचारांच्या महान व्यक्तिमत्त्वांपैकी एक आहेत. त्यांनी त्यांच्या लेखनांच्या माध्यमातून सामाजिक, राजनैतिक आणि मानवी विचारांवर आळा घालली आहे. त्यांचं जन्म १९३८ मध्ये उत्तर कर्नाटकाच्या होबळ्यात झालं होतं. गिरीश कर्नाड यांचं लेखन व्यापक व समृद्ध आहे, त्यांच्या नाटकांमध्ये स्थानीय समाज, संस्कृती, धार्मिकता आणि मानवी विचारांवर खूप मोजणारे विचार केंद्रित केले आहे. त्यांच्या प्रमुख नाटकांमध्ये 'तुगलक', 'हायवडाच्या दिग्गजांनी', 'मोतीरामा' आणि 'गोषवारा' समाविष्ट आहेत, ज्यांना त्यांनी व्यापक दृष्टिकोणातून अद्वितीयता दिली आहे आणि त्यांच्या लेखनात संघर्षांचं विस्तार झालं आहे.

गिरीश कर्नाड यांची साहित्यिक कला आणि विचारधारा मराठी साहित्यात एक अद्वितीय स्थान आहे. त्यांनी त्यांच्या लेखनातून सामाजिक, राजनैतिक, आणि मानवी विचारांचं आलंगन केलं आहे. त्यांच्या काव्य, नाटक, लेख, आणि अन्य काही

प्रकारांच्या साहित्यिक रचनांमध्ये विचारधारा आणि स्वतंत्रता अत्यंत महत्त्वपूर्ण आहेत. गिरीश कर्नाड यांचे नाटक 'तुगलक', 'हायवडाच्या दिग्गजांनी', 'मोतीरामा', आणि 'गोषवारा' ह्या रचनांमध्ये सामाजिक विचारांचा गहरा आणि दृष्टिकोणात्मक अध्ययन केला जाता. त्यांच्या लेखनात विशेष लक्ष दिलं जातं की हरकताचं व बहुतायत वापरलंय. गिरीश कर्नाड यांची साहित्यिक कला आणि विचारधारा मराठी साहित्यात एक अद्वितीय आणि प्रभावशाली स्थान आहे. त्यांच्या नाटकांमध्ये, कवितांमध्ये, लेखांमध्ये, आणि त्यांच्या सामाजिक रचनांमध्ये व्यक्तिगत अनुभवांचं आणि सामाजिक मुद्दांचं गहरं अध्ययन केलं आहे. त्यांच्या लेखनात विचारधारा, स्वतंत्रता, आणि उच्च साहित्यिक दर्जा अत्यंत स्पष्टपणे दिसतात, ज्यांना त्यांनी भारतीय साहित्याच्या उन्नतीत विशेष महत्व दिलं आहे जेव्हा आपण कन्नड थिएटरचा विचार करतो तेव्हा सर्वात पहिले नाव लक्षात येते ते गिरीश कर्नाड यांचे असावे. बरोबरच, त्यांची नाटके अनेक दशकांपासून देशभर गाजली आहेत. ते अनेक भारतीय भाषांमध्ये तयार केले गेले आहेत, त्यांनी सर्व प्रकारचे साहित्यिक आणि नागरी पुरस्कार जिंकले आहेत, ते संगीत नाटक अकादमीचे अध्यक्ष आहेत, ते सक्रिय नाटककार राहिले आहेत, आणि त्यांच्या नवीन कामांची आतुरतेने वाट पाहत आहे आणि त्वरीत सादर केले गेले आहे. आठ पेक्षा कमी कन्नड लेखकांनी साहित्यासाठी ज्ञानपीठ पुरस्कार जिंकला आहे आणि कर्नाडांसह त्यापैकी निम्म्याहून अधिक नाटककार आहेत. म्हणून जेव्हा आपण कर्नाडांचा देशातील आणि जगातील कन्नड रंगभूमीचा सर्वोत्कृष्ट चेहरा म्हणून विचार करतो, तेव्हा आपण हे मान्य केले पाहिजे की ते त्या भाषेतील रंगमंचासाठी लिहिण्याच्या विस्तृत आणि सखोल परंपरेचे प्रतिनिधित्व करतात, ही परंपरा, जी २०वी. शतक, 1930 आणि 1940 च्या दशकात श्रीरंगापासून सुरू होते आणि कर्नाड यांच्या समकालीन जसे की पी. लंकेश, चंद्रशेकर कंबार आणि एच.एस. शिवप्रकाश, नावं घ्यायची पण काही.

कार्यपद्धती

कर्नाड म्हणतात, "जेव्हा मी मोठा होत होतो, ते सर्व श्रीरंगाबद्दल होते," ते स्वतःला या वंशात ठेवतात. "ते मराठी रंगभूमीच्या सामाजिक वास्तववादाने प्रभावित झाले होते. तुम्हाला एक इब्सेनेट नाटक लिहावे लागले, ज्याचा मला तिरस्कार वाटला. मला माहीत आहे की, दोन खुर्च्या, एक सोफा विद्यार्थी त्याचे कार्य करतात." 20 च्या दशकाच्या सुरुवातीच्या काळात त्यांनी लिहिलेल्या प्रीकोशियस ययातीपासून ते त्यांच्या सर्वात अलीकडील नाटक, बॉइल्ड बीन्स ऑन टोस्टपर्यंत, 77 वर्षांचा वृद्ध सुमारे 50 वर्षांपासून नाटके लिहित आहे आणि अनेकांना प्रतिसाद देत आहे. आणि अनेकदा आपत्तीजनक) सांस्कृतिक, सामाजिक आणि आर्थिक बदल जे स्वातंत्र्यानंतर राष्ट्रात झाले आहेत. इतर कन्नड नाटककारांप्रमाणे, त्यांच्या अनेक नाटकांमध्ये (ययाती, हयवदन, नागमंडल, बाली आणि द फायर अँड द रेन, उदाहरणार्थ), कर्नाड यांनी पौराणिक कथा आणि लोककथांचा वापर केला आहे. कर्नाडांच्या हातात, या शास्त्रीय कथा आधुनिक, अस्तित्वात्मक प्रश्नांचा शोध घेण्याचे साधन बनल्या. ऐतिहासिक पात्रे देखील कर्नाडला आकर्षित करतात-त्यांच्या तुघलक, तलेदंड आणि टिपू सुलतानची स्वप्ने ऐतिहासिक भूतकाळात घट्ट रुजलेली आहेत परंतु समकालीन परिस्थिती आणि समस्यांशी ते बोलतात. तरीही इतर नाटके (अंजुमल्लीगे, अ हिप ऑफ ब्रोकन इमेज, वेडिंग अल्बम, बोइल्ड बीन्स ऑन टोस्ट) कर्नाडांच्या आजूबाजूच्या जगातून रेखाटतात, सामाजिक आणि आर्थिक बदलांबद्दल त्यांच्या वैयक्तिक प्रतिक्रिया अधिक स्पष्टपणे व्यक्त करतात.

आधुनिकता ही १९६० आणि १९७० च्या दशकात भारतातील साहित्य आणि कलांमध्ये शोधात्मक मूड होती. परंपरांवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले जात होते, जुन्या समस्यांची नवीन उत्तरे शोधली जात होती, पदानुक्रम आणि विशेषाधिकारांना आव्हान दिले जात होते, लेखन आणि कार्यप्रदर्शनात नवीन फॉर्म आणि अधिवेशने विकसित केली जात होती. मराठीत विजय तेंडुलकर

असोत, की बंगालीतील बादल सरकार असो, देशभरातील नाटककार त्यांच्या कामातून या त्रासदायक आणि त्रासदायक प्रश्नांना सामोरे जात होते. विशेष म्हणजे ते एकमेकांच्या संपर्कात होते, भाषांतर करत होते आणि एकमेकांचे काम उत्साहाने आणि आवेशाने करत होते.

कर्नाड भारतीय नाटके

कर्नाड हा काळ उत्साहाने आठवतात. “1970 च्या दशकात, (प्रकाशक) रवि दयाल यांना हे जाणवले की भारतीय नाटके आवश्यक आहेत. त्यांनी मला माझ्या नाटकांचे इंग्रजीत भाषांतर करायला सांगितले. त्यांना ते प्रकाशित करायचे होते जेणेकरून ते अधिक व्यापकपणे वाचले जातील.” त्या वेळी, कन्नड जगतातील सर्वात महत्त्वाच्या नाट्यसंभाषणांपैकी एक कर्नाड आणि बी.व्ही. कारंथ यांच्यात होता, ज्यांचे राजकारण आणि दृष्टी कन्नड रंगमंचाचा आकार आणि स्वरूप निश्चित करण्यात मुख्य भूमिका होती. कर्नाड म्हणतात: “1971 मध्ये बंगळूरूमध्ये एक अतिशय महत्त्वाची गोष्ट घडली. पी. लंकेश यांनी नाटकांचा एक महोत्सव आयोजित केला होता, ज्याचे दिग्दर्शन कारंथ-ओडिपस, संक्रांती आणि जोकुमारस्वामी यांनी केले होते. त्यातून मला एक अभिनेता आणि कंभार नाटककार म्हणून प्रस्थापित केले. खऱ्या अर्थाने कल्पक दिग्दर्शकाच्या उपस्थितीत आम्ही पहिल्यांदाच होतो म्हणून खूप उत्साह होता. कारंथ हा व्यावसायिकरित्या प्रशिक्षित होता आणि श्रीरंगा, जो रंगभूमीवर खूप सक्रिय होता, त्याने त्याचे स्वागत केले आणि त्याला कार्यशाळा आणि लोकांना प्रशिक्षण दिले. याच सुमारास कारंथने स्वतःचा थिएटर ग्रुप बेनाका सुरू केला, ज्याने नट आणि कलाकारांची संपूर्ण नवीन पिढी विकसित केली. 1970 चे दशक आश्चर्यकारक होते. त्यानंतर, 1980 च्या दशकाच्या सुरुवातीस, रंगीत टेलिव्हिजन आले आणि सर्वत्र थिएटर प्रभावित झाले.”

1971 मध्ये लिहिलेले (आणि, वरवर पाहता, कारंथशी संभाषणानंतर), कर्नाडांचे मुख्य नाटक, हयवदना, त्या काळातील समस्यांचे परीक्षण करण्यासाठी रूपक म्हणून मिथक आणि इतिहासाचा वापर करते, ज्याद्वारे आपण आपल्या जगात स्वतःकडे पाहू शकतो. हयवदना ही घोड्याचे डोके असलेल्या माणसाची कथा आहे जो घोडा किंवा मनुष्य बनू इच्छितो. ही आनंददायी आणि विनोदी कथा एका स्त्रीची गडद कथा बनवते जी तिच्या मैत्रिणीचे कापलेले डोके तिच्या पतीच्या मस्तक नसलेल्या शरीराला जोडून परिपूर्ण माणूस घडवण्याचा प्रयत्न करते. या नाटकाचा आशय लोककथांमधून काढला जातो आणि त्याच्या स्वरूपात, संपूर्णतेच्या शोधाच्या या कथा सांगण्यासाठी मुखवटे, सूत्रधार (कथनकार) आणि रंगमंचावर पडदा यासारख्या पारंपरिक भारतीय नाट्य घटकांचा आक्रमकपणे वापर केला जातो. पण एक तरुण राष्ट्र परंपरा आणि आधुनिकतेच्या विरोधाभासी आकर्षणांशी झुंज देत, एकात रुजलेले असताना अपरिहार्यपणे एका दिशेने वाढणारे, सुसंगतता आणि सुसंगतता शोधत आहे, याकडे लक्ष वेधण्यासाठी नाटकात पुरेसे आहे.

राष्ट्र आणि त्याचे राजकारण बदलासोबत संघर्ष करत असताना, त्यातील काही हिंसक, देशभरातील कलाकारांनी त्यांच्या कार्याद्वारे टीका करून प्रतिसाद दिला जे ते जितक्या वेळा पराभवात होते तितक्याच आशेवर आधारित होते. सांस्कृतिक अभिव्यक्तीमध्ये स्वदेशी स्वरूपांच्या वापराविषयी चर्चा चालू राहिली आणि आपल्या स्वतःच्या इतिहासांची कठोरपणे तपासणी केली गेली आणि महत्त्व आणि प्रकाशासाठी खणून काढले गेले. उदाहरणार्थ, कन्नड इतिहासात असा एक क्षण आहे जो त्याच्या लेखकांच्या सर्जनशील कल्पनेवर अवलंबून आहे: शरणा चळवळीचा नाश आणि 12 व्या शतकात कवी-संत बसवण्णा गायब होणे. राजा, बिज्जला आणि त्याचा खजिनदार बसवण्णा यांच्यातील पौराणिक संघर्ष आणि बसवण्णांनी आपल्या जातीविरोधी

समजुती आचरणात आणण्याचा आणि विवाहाला पाठिंबा देण्याचा आग्रह धरल्यानंतर शरणांचा कत्तल आणि पराभव याबद्दल तीनपेक्षा कमी नाटके लिहिली गेली नाहीत. ब्राह्मण मुलगी एका मोचीच्या मुलाला.

गिरीश कर्नाड यांच्या निवडक नाटकांमधील मिथक आणि समाजाचे स्वरूप

कर्नाड हे त्यांच्या पौराणिक आणि ऐतिहासिक नाटकांमध्येही शहरी आधुनिकतेची चर्चा आणि अभिव्यक्ती करण्यास सक्षम आहेत. द ड्रीम्स ऑफ टिपू सुलतानमधला तुघलक असो किंवा टिपू असो, किंवा तळेदांडामधील बसवण्णा असो, ऐतिहासिक व्यक्तिरेखा त्यांच्या काळाच्या पलीकडे जाते आणि वर्तमानासाठी एक रूपक बनते. बालीमधील रक्तबलिदानावर जैन राणीचे विद्रोह हे दर्शवते की हिंसा मानवी आत्म्याला काय करते, मग तुम्ही 13व्या शतकात वा 21व्या शतकात राहता. पुढे, कर्नाड प्रामुख्याने स्थानिक प्रेक्षकांच्या ऐवजी कॉस्मोपॉलिटन भारतीयांच्या समस्या आणि त्रासांबद्दल बोलतात आणि त्यांच्या नाटकांना अधिक पोहोच देतात. पण सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, त्यांच्या बारीक-रचित नाटकांच्या केंद्रस्थानी बुद्धिमत्ता आणि एक आवश्यक नाट्यमयता आहे-ती नाटके आहेत, प्रथम आणि मुख्य, म्हणून त्यांचा आनंद घ्यावा लागेल. रंगमंचावर कोब्राचे मोहक निशाचर प्रियकरात रूपांतर, योद्धा राजा टिपू सुलतानच्या गुप्त डायरीतील अतिवास्तव स्वप्नांचे दृश्य, घोड्याच्या डोक्याच्या माणसाची भडक एन्ट्री, पहिला नाही तर दुसरा श्लोक गायला आहे. राष्ट्रगीत नाटकाची सर्वात कठीण गोष्ट म्हणजे त्याचे बाह्यत्व. त्यासाठी रंगमंचावर काम करावे लागते. पाच किंवा आठ लोकांच्या कलाकारांना 500 प्रेक्षक जोडावे लागतात," कर्नाड म्हणतात. "मी लिहित असताना 'नाट्यत्व' म्हणजे काय हे मला माहीत नाही. पण जेव्हा मी ते पाहतो तेव्हा मला ते कळते."

जेव्हा आपण कन्नड थिएटरचा विचार करतो तेव्हा सर्वात पहिले नाव लक्षात येते ते गिरीश कर्नाड यांचे असावे. बरोबरच, त्यांची नाटके अनेक दशकांपासून देशभर गाजली आहेत. ते अनेक भारतीय भाषांमध्ये तयार केले गेले आहेत, त्यांनी सर्व प्रकारचे साहित्यिक आणि नागरी पुरस्कार जिंकले आहेत, ते संगीत नाटक अकादमीचे अध्यक्ष आहेत, ते एक सक्रिय नाटककार राहिले आहेत आणि त्यांच्या नवीन कामांची आतुरतेने वाट पाहत आहेत आणि त्वरीत सादर केले जातात. आठ पेक्षा कमी कन्नड लेखकांनी साहित्यासाठी ज्ञानपीठ पुरस्कार जिंकला आहे आणि कर्नाडांसह त्यापैकी निम्म्याहून अधिक नाटककार आहेत. म्हणून जेव्हा आपण कर्नाडांचा देशातील आणि जगातील कन्नड रंगभूमीचा सर्वोत्कृष्ट चेहरा म्हणून विचार करतो, तेव्हा आपण हे कबूल केले पाहिजे की ते त्या भाषेतील रंगमंचासाठी लेखनाच्या विस्तृत आणि सखोल परंपरेचे प्रतिनिधित्व करतात, ही परंपरा, जी २०वी. शतक, 1930 आणि 1940 च्या दशकात श्रीरंगापासून सुरू होते आणि कर्नाड यांच्या समकालीन जसे की पी. लंकेश, चंद्रशेकर कंबार आणि एच.एस. शिवप्रकाश, नावं घ्यायची पण काही.

लंकेश यांची संक्रांती 1971 मध्ये आणि शिवप्रकाश यांचे महाचैत्र 1986 मध्ये लिहिली गेली. कर्नाड यांचा तळेदांडा (1990) हा या मुख्य भागाचा सर्वात अलीकडील पुनरावृत्ती आहे, ज्याचे दूरगामी सामाजिक आणि राजकीय परिणाम आहेत. 20 वर्षांच्या कालावधीत, या प्रत्येक कन्नड नाटककाराने त्यांच्या सामूहिक भूतकाळातील एका सुप्रसिद्ध आणि परिवर्तनाच्या क्षणी त्यांच्या वर्तमानाचा विचार केला ज्यामध्ये धार्मिक आणि सामाजिक उलथापालथ, सत्तेचा गैरवापर आणि क्रांतिकारी विचारांमुळे स्वभाव बदलण्याचा धोका होता. आणि समाजाची रचना.

कन्नड रंगमंचाला त्यांच्या अनेक नाटककारांनी समृद्ध केले आहे, त्यातील बरीच ऊर्जा समुदय, स्पंदन आणि निनासम यांसारख्या नाट्यसमूहांनी आणि राज्य रेपरेटरी, रंगायन यांनी टिकवून ठेवली आहे. नॅशनल स्कूल ऑफ ड्रामा, कन्नड थिएटर निर्माते, जसे की बी. जयश्री, प्रसन्ना आणि के.व्ही. येथे अनेकदा प्रशिक्षण घेतले. अक्षरा यांना त्यांच्या स्वतःच्या भाषेत आणि

मुहावरेमध्ये काम करणे, अनुवाद करणे, रुपांतर करणे आणि नावीन्यपूर्ण करणे व्यवहार्य वाटले कारण त्यांनी स्वतःचे नाटककार त्यांना जे काही देत होते त्यात त्यांनी गती दिली. कर्नाड कौतुकाने म्हणतात, "निनसम हे नेहमीच स्वतःला प्रशिक्षणाचे ठिकाण म्हणून पाहत असतात." ते असे लोक तयार करतात ज्यांना रंगभूमीची जाण आहे, ज्यांनी महान नाटके केली आहेत किंवा वाचली आहेत, त्यांना रंगभूमीचा शब्दसंग्रह माहित आहे."

कर्नाड यांनी कन्नड रंगभूमीवरील या सर्व बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार आणि भागाकारांवर लक्ष केंद्रित केले आहे, त्यांच्या लेखनात अनुकरणीय आणि त्यांच्या कामाच्या निरंतर प्रासंगिकतेसाठी अभेद्य आहे. कर्नाड म्हणतात, "मी जाणूनबुजून नवीन फॉर्म शोधले, मी त्यांचा अभ्यास केला आणि विचार केला, मला त्या दिशेने जायला हवे." अलीकडच्या काळात कन्नड व्यतिरिक्त इतर भाषांमध्ये काम करणारे तरुण दिग्दर्शक हयवदनाकडे आकर्षित झाले आहेत, अगदी 1970 च्या दशकात बेनाकासाठी कारंथने दिग्दर्शित केलेले नाटक नागमंडला आणि बालीला यूएस आणि यूकेमधील थिएटर ग्रुप्सद्वारे निवडले गेले आहे.

कर्नाड आर्थिक बदल आणि आधुनिकता

कर्नाड म्हणतात, "जेव्हा मी मोठा होत होतो, ते सर्व श्रीरंगाबद्दल होते," ते स्वतःला या वंशात ठेवतात. "ते मराठी रंगभूमीच्या सामाजिक वास्तववादने प्रभावित झाले होते. तुम्हाला एक इब्सेनेट नाटक लिहावे लागले, ज्याचा मला तिरस्कार वाटला. मला माहित आहे की, दोन खुर्च्या, एक सोफा विद्यार्थी त्याचे कार्य करतात." 20 च्या दशकाच्या सुरुवातीच्या काळात त्यांनी लिहिलेल्या प्रीकोशियस ययातीपासून ते त्यांच्या सर्वात अलीकडील नाटक, बॉइल्ड बीन्स ऑन टोस्टपर्यंत, 77 वर्षांचा वृद्ध सुमारे 50 वर्षांपासून नाटके लिहित आहे आणि अनेकांना प्रतिसाद देत आहे. आणि अनेकदा आपत्तीजनक) सांस्कृतिक, सामाजिक आणि आर्थिक बदल जे स्वातंत्र्यानंतर राष्ट्रात झाले आहेत. इतर कन्नड नाटककारांप्रमाणे, त्यांच्या अनेक नाटकांमध्ये (ययाती, हयवदन, नागमंडल, बाली आणि द फायर अँड द रेन, उदाहरणार्थ), कर्नाड यांनी पौराणिक कथा आणि लोककथांचा वापर केला आहे. कर्नाडांच्या हातात, या शास्त्रीय कथा आधुनिक, अस्तित्वात्मक प्रश्नांचा शोध घेण्याचे साधन बनल्या. ऐतिहासिक पात्रे देखील कर्नाडला आकर्षित करतात-त्यांच्या तुघलक, तलेदंड आणि टिपू सुलतानची स्वप्ने ऐतिहासिक भूतकाळात घट्ट रुजलेली आहेत परंतु समकालीन परिस्थिती आणि समस्यांशी ते बोलतात. तरीही इतर नाटके (अंजुमल्लीगे, अ हिप ऑफ ब्रोकन इमेज, वेडिंग अल्बम, बोइल्ड बीन्स ऑन टोस्ट) कर्नाडांच्या आजूबाजूच्या जगातून रेखाटतात, सामाजिक आणि आर्थिक बदलांबद्दल त्यांच्या वैयक्तिक प्रतिक्रिया अधिक स्पष्टपणे व्यक्त करतात.

आधुनिकता ही १९६० आणि १९७० च्या दशकात भारतातील साहित्य आणि कलांमध्ये शोधात्मक मूड होती. परंपरांवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले जात होते, जुन्या समस्यांची नवीन उत्तरे शोधली जात होती, पदानुक्रम आणि विशेषाधिकारांना आव्हान दिले जात होते, लेखन आणि कार्यप्रदर्शनात नवीन फॉर्म आणि अधिवेशने विकसित केली जात होती. मराठीत विजय तेंडुलकर असोत, की बंगालीतील बादल सरकार असो, देशभरातील नाटककार त्यांच्या कामातून या त्रासदायक आणि त्रासदायक प्रश्नांना सामोरे जात होते. विशेष म्हणजे ते एकमेकांच्या संपर्कात होते, भाषांतर करत होते आणि एकमेकांचे काम उत्साहाने आणि आवेशाने करत होते. कर्नाड हा काळ उत्साहाने आठवतात. "1970 च्या दशकात, (प्रकाशक) रवि दयाल यांना हे जाणवले की भारतीय नाटके आवश्यक आहेत. त्यांनी मला माझ्या नाटकांचे इंग्रजीत भाषांतर करायला सांगितले. त्यांना ते प्रकाशित करायचे होते जेणेकरून ते अधिक व्यापकपणे वाचले जातील." त्या वेळी, कन्नड जगतातील सर्वात महत्त्वाच्या नाट्यसंभाषणांपैकी एक कर्नाड आणि बी.व्ही. कारंथ यांच्यात होता, ज्यांचे राजकारण आणि दृष्टी कन्नड रंगमंचाचा आकार आणि स्वरूप निश्चित

करण्यात मुख्य भूमिका होती. कर्नाड म्हणतात: "1971 मध्ये बंगळूरूमध्ये एक अतिशय महत्त्वाची गोष्ट घडली. पी. लंकेश यांनी नाटकांचा एक महोत्सव आयोजित केला होता, ज्याचे दिग्दर्शन कारंथ-ओडिपस, संक्रांती आणि जोकुमारस्वामी यांनी केले होते. त्यातून मला एक अभिनेता आणि कंभार नाटककार म्हणून प्रस्थापित केले. खऱ्या अर्थाने कल्पक दिग्दर्शकाच्या उपस्थितीत आम्ही पहिल्यांदाच होतो म्हणून खूप उत्साह होता. कारंथ हा व्यावसायिकरित्या प्रशिक्षित होता आणि श्रीरंगा, जो रंगभूमीवर खूप सक्रिय होता, त्याने त्याचे स्वागत केले आणि त्याला कार्यशाळा आणि लोकांना प्रशिक्षण दिले. याच सुमारास कारंथने स्वतःचा थिएटर ग्रुप बेनाका सुरू केला, ज्याने नट आणि कलाकारांची संपूर्ण नवीन पिढी विकसित केली. 1970 चे दशक आश्चर्यकारक होते. त्यानंतर, 1980 च्या दशकाच्या सुरुवातीस, रंगीत टेलिव्हिजन आले आणि सर्वत्र थिएटर प्रभावित झाले."

आधुनिकवादी विचारवंत साहित्यिक

राष्ट्र आणि त्याचे राजकारण बदलासोबत संघर्ष करत असताना, त्यातील काही हिंसक, देशभरातील कलाकारांनी त्यांच्या कार्याद्वारे टीका करून प्रतिसाद दिला जे ते जितक्या वेळा पराभवात होते तितक्याच आशेवर आधारित होते. सांस्कृतिक अभिव्यक्तीमध्ये स्वदेशी स्वरूपांच्या वापराविषयी चर्चा चालू राहिली आणि आपल्या स्वतःच्या इतिहासांची कठोरपणे तपासणी केली गेली आणि महत्त्व आणि प्रकाशासाठी खणून काढले गेले. उदाहरणार्थ, कन्नड इतिहासात असा एक क्षण आहे जो त्याच्या लेखकांच्या सर्जनशील कल्पनेवर अवलंबून आहे: शरणा चळवळीचा नाश आणि 12 व्या शतकात कवी-संत बसवण्णा गायब होणे. राजा, बिज्जला आणि त्याचा खजिनदार बसवण्णा यांच्यातील पौराणिक संघर्ष आणि बसवण्णांनी आपल्या जातीविरोधी समजूती आचरणात आणण्याचा आणि विवाहाला पाठिंबा देण्याचा आग्रह धरल्यानंतर शरणांचा कत्तल आणि पराभव याबद्दल तीनपेक्षा कमी नाटके लिहिली गेली नाहीत. ब्राह्मण मुलगी एका मोचीच्या मुलालालंकेश यांची संक्रांती 1971 मध्ये आणि शिवप्रकाश यांचे महाचैत्र 1986 मध्ये लिहिली गेली. कर्नाड यांचा तळेदांडा (1990) हा या मुख्य भागाचा सर्वात अलीकडील पुनरावृत्ती आहे, ज्याचे दूरगामी सामाजिक आणि राजकीय परिणाम आहेत. 20 वर्षांच्या कालावधीत, या प्रत्येक कन्नड नाटककाराने त्यांच्या सामूहिक भूतकाळातील एका सुप्रसिद्ध आणि परिवर्तनाच्या क्षणी त्यांच्या वर्तमानाचा विचार केला ज्यामध्ये धार्मिक आणि सामाजिक उलथापालथ, सत्तेचा दुरुपयोग आणि क्रांतिकारी विचारांमुळे स्वभाव बदलण्याचा धोका होता. आणि समाजाची रचना.

कन्नड रंगमंचाला त्याच्या अनेक नाटककारांनी समृद्ध केले आहे, त्यातील बरीच ऊर्जा समुदाय, स्पंदन आणि निनासम यांसारख्या नाट्यसमूहांनी आणि राज्य रेपरेटरी, रंगायन यांनी टिकवून ठेवली आहे. नॅशनल स्कूल ऑफ ड्रामा, कन्नड थिएटर निर्माते, जसे की बी. जयश्री, प्रसन्ना आणि के.व्ही. येथे अनेकदा प्रशिक्षण घेतले. अक्षरा यांना त्यांच्या स्वतःच्या भाषेत आणि मुहावरेमध्ये काम करणे, अनुवाद करणे, रुपांतर करणे आणि नावीन्यपूर्ण करणे व्यवहार्य वाटले कारण त्यांनी स्वतःचे नाटककार त्यांना जे काही देत होते त्यात त्यांनी गती दिली. कर्नाड कौतुकाने म्हणतात, "निनासम हे नेहमीच स्वतःला प्रशिक्षणाचे ठिकाण म्हणून पाहत असतात." ते असे लोक तयार करतात ज्यांना रंगभूमीची जाण आहे, ज्यांनी महान नाटके केली आहेत किंवा वाचली आहेत, त्यांना रंगभूमीचा शब्दसंग्रह माहित आहे."

निष्कर्ष

कर्नाड यांनी कन्नड रंगभूमीवरील या सर्व बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार आणि भागाकारांवर लक्ष केंद्रित केले आहे, त्यांच्या लेखनात अनुकरणीय आणि त्यांच्या कामाच्या निरंतर प्रासंगिकतेसाठी अभेद्य आहे. कर्नाड म्हणतात, “मी जाणूनबुजून नवीन फॉर्म शोधले, मी त्यांचा अभ्यास केला आणि विचार केला, मला त्या दिशेने जायला हवे.” अलीकडच्या काळात कन्नड व्यतिरिक्त इतर भाषांमध्ये काम करणारे तरुण दिग्दर्शक हयवदनाकडे आकर्षित झाले आहेत, अगदी 1970 च्या दशकात बेनाकासाठी कारंथने दिग्दर्शित केलेले नाटक नागमंडला आणि बालीला यूएस आणि यूकेमधील थिएटर ग्रुप्सद्वारे निवडले गेले आहे. त्यांच्या सर्व समकालीनांमध्ये, कर्नाड हे त्यांच्या पौराणिक आणि ऐतिहासिक नाटकांमध्येही शहरी आधुनिकतेची चर्चा आणि अभिव्यक्ती करण्यास सक्षम आहेत. द ड्रीम्स ऑफ टिपू सुलतानमधला तुघलक असो किंवा टिपू असो, किंवा तळेदांडामधील बसवण्णा असो, ऐतिहासिक व्यक्तिरेखा त्यांच्या काळाच्या पलीकडे जाते आणि वर्तमानासाठी एक रूपक बनते. बालीमधील रक्तबलिदानावर जैन राणीचे विद्रोह हे दर्शवते की हिंसा मानवी आत्म्याला काय करते, मग तुम्ही 13व्या शतकात वा 21व्या शतकात राहता. पुढे, कर्नाड प्रामुख्याने स्थानिक प्रेक्षकांच्या ऐवजी कॉस्मोपॉलिटन भारतीयांच्या समस्या आणि त्रासांबद्दल बोलतात आणि त्यांच्या नाटकांना अधिक पोहोच देतात. पण सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे, त्यांच्या बारीक-रचित नाटकांच्या केंद्रस्थानी बुद्धिमत्ता आणि एक आवश्यक नाट्यमयता आहे-ती नाटके आहेत, प्रथम आणि मुख्य, म्हणून त्यांचा आनंद घ्यावा लागेल. रंगमंचावर कोब्राचे मोहक निशाचर प्रियकरात रूपांतर, योद्धा राजा टिपू सुलतानच्या गुप्त डायरीतील अतिवास्तव स्वप्नांचे दृश्य, घोड्याच्या डोक्याच्या माणसाची भडक एन्ट्री, पहिला नाही तर दुसरा श्लोक गायला आहे. राष्ट्रगीत.

1971 मध्ये लिहिलेले (आणि, वरवर पाहता, कारंथशी संभाषणानंतर), कर्नाडांचे मुख्य नाटक, हयवदना, त्या काळातील समस्यांचे परीक्षण करण्यासाठी रूपक म्हणून मिथक आणि इतिहासाचा वापर करते, ज्याद्वारे आपण आपल्या जगात स्वतःकडे पाहू शकतो. हयवदना ही घोड्याचे डोके असलेल्या माणसाची कथा आहे जो घोडा किंवा मनुष्य बनू इच्छितो. ही आनंददायी आणि विनोदी कथा एका स्त्रीची गडद कथा बनवते जी तिच्या मैत्रिणीचे कापलेले डोके तिच्या पतीच्या मस्तक नसलेल्या शरीराला जोडून परिपूर्ण माणूस घडवण्याचा प्रयत्न करते. या नाटकाचा आशय लोककथांमधून काढला जातो आणि त्याच्या स्वरूपात, संपूर्णतेच्या शोधाच्या या कथा सांगण्यासाठी मुखवटे, सूत्रधार (कथनकार) आणि रंगमंचावर पडदा यासारख्या पारंपरिक भारतीय नाट्य घटकांचा आक्रमकपणे वापर केला जातो. पण एक तरुण राष्ट्र परंपरा आणि आधुनिकतेच्या विरोधाभासी आकर्षणांशी झुंज देत, एकात रुजलेले असताना अपरिहार्यपणे एका दिशेने वाढणारे, सुसंगतता आणि सुसंगतता शोधत आहे, याकडे लक्ष वेधण्यासाठी नाटकात पुरेसे आहे.

संदर्भ

- १) रंगभूमी मराठीतील अनुवादित नाटकांची (प्रकरण अनुवादित नाटकांची लक्षणे व व्यक्तिमत्त्व), ले. शोभा देशपांडे, जगन्नाथ प्रकाशन, पुणे, पृ. ६२.
- २) प्रा. म. द. हातकणंगलेकर गौरवग्रंथ तौलनिक साहित्याभ्यास तत्त्वे आणि दिशा (प्रकरण शेक्सपिअरच्या नाटकाची मराठी भाषांतरे, सं. डॉ. चंद्रशेखर जहागीरदार, ले. रवीन्द्र किंबहुणे, सौरभ प्रकाशन, कोल्हापूर, प्रथम आवृत्ती, १९९२, पृ. ११६.
- ३) भाषांतरमीमांसा (प्रकरण तौलनिक साहित्याभ्यास आणि भाषांतर), संपा. डॉ. कल्याण काळे, अंजली सोमण, ले. यशावंत कळमकर, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, पृ. ३६३.

- ४) सुगम मराठी व्याकरण लेखन, रा. शं. वाळिंबे, नितीन प्रकाशन, पुणे.
- ५) साहित्याच्या दरबारात (प्रकरण मराठी साहित्य आणि भाषा), श्री. के. क्षीरसागर, सुविचार प्रकाशन मंडळ, नागपूर, प्रथमावृत्ती, १९६१, पृ. ८३.
- ६) साक्षात त्रैमासिक (प्रकरण भाषांतरित साहित्याची अध्यापन शाख), सं. रमेश राऊत, ले. मकरंद साठे, वर्ष ५वे, अंक ४था, जुलै, ऑगस्ट, सप्टें. २००३, पृ. ६४.
- ७) आधुनिक भाषा विज्ञान सिद्धांत आणि उपाययोजना (प्रकरण सामाजिक भाषा विज्ञान), मिलिंद मालशे, लोकवाङ्मयग्रह प्रकाशन, मुंबई, नोव्हें. २००४, पृ.१३७.
- ८) प्रतिभेचे भूप्रदेश (प्रकरण ग्रामीण साहित्याचे स्वरूप), डॉ. प्रल्हाद लुलेकर, कैलास पब्लिकेशन, औरंगाबाद, प्रथमावृत्ती, २००२, पृ. २७.
- ९) साक्षात त्रैमासिक (प्रकरण संपादकीय), सं. रमेश राऊत, ले. निशिकांत ठकार, वर्ष ५वे, अंक ४था, जुलै, ऑगस्ट, सप्टें. २००३, पृ.४.
- १०) मराठी शब्दकोश, दाते, कर्वे, विभाग सातवा (वै.श.), वर्धा बुक, पुणे, पहिली आवृत्ती, १९६८, पृ. २९६८.